

Kırgızistan'daki Sanatoryum ve Kurortlarda Sunulan Hizmetler ve Tedaviler

İbrahim GÜNDOĞDU¹

Öz

Kırgızistan termal kaynakları ve alternatif tıp olanakları ile sağlık turizminde potansiyel gösteren bir destinasyondur ve ülkenin çeşitli bölgelerinde sağlık turizmi hizmetleri sunan sanatoryum ve kurortlar bulunmaktadır. Bu çalışma, Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlarda sunulan hizmetler ve tedavilerin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmayı amaçlamaktadır. Literatür kaynaklarının değerlendirilmesi yoluyla elde edilen veriler, bu tesislerin sunduğu sağlık hizmetlerinin, rehabilitasyon hizmetleri, termal suların kullanımı, spa ve masaj terapileri, doğal çamur banyoları gibi rekreasyon aktiviteleri üzerinde odaklanmış olduklarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte sindirim sistemi hastalıkları, jinekolojik hastalıklar, cilt hastalıkları ve sinir sistemi vb. hastalıklar konusunda tedavi hizmetleri verilmektedir. Elde edilen bulgular, Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortların çeşitli termal ve doğal kaynakları kullanarak ziyaretçilere sağlık ve iyileştirme odaklı bir deneyim sunduğunu ve çeşitli hastalıkları iyileştirecek uzman kadrolara sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca sanatoryum ve kurortların sadece hastalığı olan ziyaretçiler için değil, aynı zamanda herhangi bir sağlık sorunu olmayan kişilerin dinlenme ve tatil yapmak için tercih ettiği uygun şartlara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu araştırma Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortların sunduğu hizmetlerin ve tedavilerin turizm endüstrisindeki rolüne ve sürdürülebilir kalkınma açısından önemine dikkat çekmektedir. Gelecekteki araştırmaların, bu tesislerin etkinliği, yönetimi ve pazarlaması gibi konuları daha derinlemesine incelemesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sağlık turizmi, Sanatoryum, Kurort, Kırgızistan

Treatments and Services Offered in Sanatoriums and Kurorts in Kyrgyzstan

Abstract

Kyrgyzstan is a destination with potential in health tourism due to its thermal resources and alternative medical facilities, with various regions of the country hosting sanatoriums and kurorts offering health tourism services. This study aims to provide a comprehensive assessment of the services and treatments offered at sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan. Data obtained through the evaluation of literature sources indicate a focus on health services, rehabilitation services, the use of thermal waters, spa and massage therapies, and recreational activities such as natural mud baths. Additionally, treatments for diseases such as digestive system disorders, gynecological diseases, skin diseases, and nervous system disorders are provided. The findings suggest that sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan offer visitors a health and healing-oriented experience by utilizing various thermal and natural resources and employing expert staff capable of treating various ailments. Moreover, it is observed that these facilities provide suitable conditions not only for visitors with ailments but also for those seeking relaxation and vacation without any health issues. This research emphasizes the role of the services and treatments offered by sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan in the tourism industry and their significance for sustainable development. Future research is recommended to delve deeper into topics such as the effectiveness, management, and marketing of these facilities.

Keywords: Health tourism, Sanatorium, Kurorts, Kyrgyzstan

Atıf İçin / Please Cite As:

Gündoğdu, İ. (2024). Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlarda sunulan hizmetler ve tedaviler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(3), 1158-1169. doi:10.33206/mjss.1451994

Geliş Tarihi / Received Date: 13.03.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.04.2024

¹ Doktorant - Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı;

Arş. Gör. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, Bişkek, Kırgızistan, ibrahim.gundogdu@manas.edu.kg,

 ORCID: 0000-0003-1360-1924

Giriş

Sağlık turizmi, günümüzde dünya turizm endüstrisinin oldukça gelişen alanlarından biri haline gelmiştir. Ekonomik, istihdam, kültürel etkileşimler ve hatta politik avantajlarla bağlantılı ilgi çekici bir sektördür. Sağlık turizmi, 1990'lı yıllarda özellikle birkaç faktörün katkı sağlamasıyla ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki insanlar, yüksek tıbbi hizmet maliyetleri, yavaş hizmetler ve uzun süren sigorta onaylarıyla karşı karşıya kalmışlar ve bunların sonucunda başka ülkelerde tıbbi hizmet aramaya başlamışlardır (Hosseini vd., 2015). Bugün sağlık turizminin bir türü olan medikal turizm pazarının büyüklüğüne bakılacak olursa 2021 yılında 18.700 milyon ABD dolarına ulaşmış olduğu ve sektörün 2030 yılına kadar %20'lik bir yıllık bileşik büyüme oranıyla (CAGR) gelişmesinin beklendiği görülmektedir (Global Market Insights, 2022). Sağlık turizminin gelişmesinde kişinin sağlığını iyileştirmeye yönelik seyahatlerinin son yıllarda yaygın bir uygulama haline gelmesi yine önemli bir faktördür. İnsanoğlunun şüphesiz en değerli varlığı olan sağlık, yalnızca fiziksel sağlıkla sınırlı değil farklı boyutları da kapsamaktadır. Kısacası hastalık veya sakatlık durumu dışında fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak tam bir iyilik halinin sağlanması olduğu söylenebilir. Bu nedenle tedavi ve rehabilitasyon sağlayan sağlıkla ilgili hizmetler, fiziksel, zihinsel ve sosyal refahı artırmaya ve olası sorunları önlemeye odaklanan tıbbi veya wellness odaklı olabilir (Aydın ve Karamehmet, 2017). Bu kapsamda sağlık turizmi hizmeti veren çeşitli işletmeler ortaya çıkmıştır. Sanatoryum ve kurortlar da bunlardan bazılarısıdır.

Sanatoryum doğal tıbbi kaynakların kullanımına dayalı olarak hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve rehabilitasyon organizasyonlarının ve uygulanmalarının sağlandığı, tıbbi tatil merkezleridir (Aslanov, 2011; Lobanova ve Gonarova, 2016). Kurortlar ise bir tatil yerinde, doğal şıfalı kaynakların bulunması ve bunların tedavi edici amaçlarla kullanılması için gerekli koşullara sahip bir alan olması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu alanlarda tatil yapılabilir. Özellikle kurortlarda doğal şıfa kaynaklarının olması ve bunların işletilmesi için gerekli bina, yapı ve altyapıların bulunması gerekmektedir (Aslanov, 2011). Aynı zamanda Kurort Almanca kökenli bir kelimedir. Almanca'da "Kur" şıfa, "Ort" ise yer anlamına gelmektedir. Kurortlar hastaların ya da eğlence amaçlı seyahat edenlerin uğradığı şıfa mekanlarıdır (Erdem ve Gündoğdu, 2018). Dolayısıyla sanatoryum ve kurort arasındaki en büyük farkın kurortların doğal şıfa kaynaklarının bulunduğu yerlerde kurulması olduğu söylenebilir. Ancak bazı kaynaklarda kurortların bir işletme olmadığı sadece şıfalı ve doğal kaynakların bulunduğu bir yer, bir alan veya bir bölge olabileceği belirtilmektedir. Kurort alanlarında kurulan işletmeler ise kurort sanatoryumları, balneoterapi kurortları, peloidoterapi kurortları, kırmızı tedavi kurortları olarak sınıflandırılabilir. Kurortlar alanında yoğunlaşan tedavi ve işletme türlerine göre isimler almaktadır (azov, 1983; Tokmak ve Asanova, 2015).

Kırgızistan sahip olduğu zengin rekreasyon olanakları ve şıfalı doğal kaynakları ile sağlık turizmde potansiyeli oldukça yüksek bir ülkedir. Öyle ki sadece Issık Gl bölgesinde 2000 yılına kadar yaklaşık bir milyon turist sanatoryum ve kurortlarda tedavi edilmiştir. Rusya, Kazakistan ve Özbekistan gibi komşu ülkelerden de bu işletmelere büyük bir talep vardır. Kırgızistan yoğun sezonun dışındaki ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde de Sibirya ve Ural bölgelerinden gelen turistler için caziptir (Kurmanaliev, 2015). Ülkede bulunan sanatoryum ve kurortlarda kalp-damar ve iskelet sistemi hastalıkları, solunum organları, kemik ve kas sistemleri, idrar yolu sistemi, endokrinolojik hastalıklar, gastrointestinal sistemi (sindirim sisteminin tüm organlarını içeren ağızdan anüse giden yol), karaciğer ve safra yolları gibi birçok hastalığın tedavisi konusunda hizmetler sunulmaktadır (Kamalova, 2020). Aynı zamanda Kırgızistan yer altı suları bakımından da çok zengin bir ülkedir. Bugüne kadar 120 maden suyu kaynağı keşfedilmiştir (Openkg, 2014). Kırgızistan sınırlarında 100'den fazla termal ve maden suyu aktif olarak kullanılmaktadır. Bunların büyük bir bölümü sanatoryumlarda tedavi amaçlı kullanılırken diğer kısmı maden suyu olarak şişelenmektedir (Osmanov, 2012).

Kırgızistan için büyük önem taşıyan bu işletmelerin potansiyellerinin incelenmesi ve ortaya konulması ilgili literatür ve Kırgızistan turizmi için önem taşımaktadır. Literatür incelendiğinde Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlara yönelik potansiyelin değerlendirildiği araştırmaların nispeten az olduğu grlmştir (Kurmanaliev, 2015; Lobanova ve Gonarova, 2016; Kamalova, 2020; ikolar, 2022). Bu alışma nitel olarak tasarlanmış ve Kırgızistan'da bulunan sanatoryum ve kurort işletmeleri sağlık turizmi kapsamında incelenmiştir. Sanatoryum ve kurortların bulunduğu bölgeye göre özellikleri, sundukları hizmet ve tedaviler hakkında derinlemesine bilgi edinmek için ikincil kaynaklardan yararlanılarak veriler elde edilmiş ve ortaya konulmuş bulgular yorumlanarak sonuç ve öneriler geliştirilmiştir.

Kırgızistan'da Öne Çıkan Sanatoryum ve Kurortlar

Kırgızistan turizm işletmeciliği olarak gün geçtikçe gelişen bir ülkedir. Her destinasyonda olduğu gibi yiyecek – içecek işletmeleri, seyahat acenteleri ve rekreasyon işletmeleri mevcuttur ve her yıl sayıları artmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi'nin 2023 yılı turizm raporuna göre, ülkede turizm sektöründe faaliyet gösteren kayıtlı turizm işletmelerinin dağılımı Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Kayıtlı Turizm İşletmeleri

İşletme Türü	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Oteller	181	194	216	224	233	249
Turizm İşletmeleri ve Dinlenme Tesisleri	244	259	270	288	298	310
Restoranlar	457	495	542	565	615	664
Seyahat Acenteleri	2.499	2.680	2.878	2.941	3.061	3.229
Sanatoryum ve Kurortlar	78	78	71	75	73	74
Doğa Koruma Alanları ve Milli Parklar	22	22	23	23	23	23
Toplam	3481	3728	4000	4116	4303	4549

Kaynak: Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi, (2023)

Tablo 1'e bakıldığında 2023 yılı itibarıyla Kırgızistan'da en çok seyahat acentelerinin olduğu (3.229), onu restoranların (664) ve turizm işletmeleri ve dinlenme tesislerinin (310) takip ettiği görülmektedir. Otellerin sayısı ise 249'dur ve her yıl artmaktadır. Bununla birlikte Kırgızistan'da 74 adet sanatoryum ve kurort işletmesi bulunmaktadır.

Tablo 2. Kırgızistan'daki Sanatoryum ve Kurortların Bölgelere Göre Dağılımı (2023)

Bölgeler	Sanatoryum ve Kurort Sayıları
Batken	2
Celal-Abad	7
Issık Göl	18
Narın	2
Oş	5
Talas	1
Çüy	13
Bişkek Şehri	21
Oş Şehri	5
Toplam	74

Kaynak: Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi Turizm Verileri (2023)

Kırgızistan idari yapı olarak 7 bölgeden oluşmaktadır. Bunlar Tablo 2'deki gibi Batken, Celal-Abad, Issık Göl, Narın, Oş, Talas ve Çüy bölgesidir. Ancak Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi turizm verilerini 7 bölge ve Bişkek- Oş şehirleri olmak üzere iki şehir olarak vermektedir. Bişkek şehri Çüy bölgesinde, Oş şehri ise Oş bölgesindedir. Yine tablodan da anlaşılacağı üzere sanatoryum ve kurortların Bişkek (21), Issık Göl (18) ve Çüy (13) bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte Celal-Abad bölgesinde 7, Oş şehrinde 5, Oş bölgesinde 5, Batken Bölgesinde 2, Narın Bölgesinde 2 ve Talas bölgesinde 1 adet olmak üzere toplam 74 sanatoryum ve kurort mevcuttur. Dolayısıyla Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortları bölgelere göre incelemek kurortların özelliklerinden dolayı daha doğru olacaktır. Ayrıca 74 sanatoryum ve kurorttan öne çıkanlar ve bilgilerine ulaşılabilenler incelenmiştir.

Batken Bölgesi

Batken bölgesi adını idari merkezi olan Batken şehrinden almaktadır. Kırgızistan'ın güneybatı kesiminde yer alan bölge güneyinde Tacikistan, kuzeyinde Özbekistan ile sınır komşusudur. Batken bölgesi, Fergana Vadisi'nin güney eteklerinde yer almaktadır. Bu alan Kırgız Cumhuriyeti'nin deniz seviyesine en yakın (401 metre) noktasıdır. Bölgenin öne çıkan turizm rekreasyonları ise ata binme, mağaracılık, dağcılık, rafting ve kültür turları şeklindedir (Горы Азии, 2024). Bunun yanında Batken bölgesinde iyileştirici özelliklere sahip çok sayıda maden ve termal su kaynağı bulunmaktadır. Maden sularının yapısı ise Borjomi, Essentuki ve Narzan gibi ünlü maden sularına benzemektedir (Алымкулова, 2014).

Umay Ene Sanatoryumu

Batken şehrinden 70 km uzaklıkta yer alan sanatoryum Özbekistan sınırındaki Kırgız- Kıştak Köyü'nde bulunmaktadır. Üç öğün yemek çıkarılan bir yemekhanesi, boş zaman geçirilebilecek dinlenme odası, spor salonu ve küçük bir bahçesi mevcuttur. Sanatoryumda sedir fiçı saunası, kükürlü sıcak su

terapisi, masaj, parafin tedavisi ve radyoterapi gibi hizmetler uzman kişiler tarafından verilmektedir (Akparalievich, 2020).

Celal-Abad Bölgesi

Kırgızistan'daki Celal-Abad bölgesi, şıfalı özellikleri ve sakin ortamları ile popüler olan kaplıcalarıyla ünlüdür. Termal ve radonlu sular bakımından Kırgızistan'daki en büyük balneolojik bölgedir. Sulardaki radon içeriği çok yüksektir. Celal-Abad'ın radonlu suları özellikle jinekolojik rahatsızlıklar ve cilt hastalıkları için faydalıdır. Bu bölgedeki sanatoryumlarda konaklama ve tedavi ücretleri günlük ortalama 15 dolar olup nispeten ucuzdur (Yestravel, 2023).

Celal-Abad sanatoryumu ve Keremet Hastanesi de sağlık turizmi alanında ayrı bir öneme sahiptir. Celal-Abad sadece doğal su kaynakları ile değil aynı zamanda mineral çamur kaynakları bakımından da zengin bir şehirdir (Çikolar, 2022). Ayrıca Fergana vadisinin güneybatısında, Celal-Abad'a yaklaşık 2 km uzaklıktaki Eyüp Peygamber'in Bulakları (Şorbulak) ismiyle de bilinen bölge sağlık turizminin yanı sıra inanç turizmi açısından da önemli kabul edilir (Akgöz, 2023).

Bakıt Sanatoryumu

Celal-Abad bölgesinde bulunan Bakıt isimli sanatoryum daha çok çocuk hastalıkları üzerine hizmet vermektedir. Bu sanatoryumda vitamin tedavisi, fizyoterapi, fitoterapi (bitkilerle tedavi), terapötik fizik tedavi ve masaj gibi hizmetler sunulmaktadır (Reabilitatsionny.tsentr Bakıt.Jalal-Abad, 2024).

Görsel 1. UV Işınlarıyla Üst Solunum Yolu Tedavisi (Reabilitatsionny.tsentr Bakıt.Jalal-Abad, 2024)

Celal-Abad Sanatoryumu

Celal-Abad sanatoryumu, Kırgızistan'ın güneyinde, Fergana Vadisi'nin kuzeydoğu kesiminde, Celal-Abad şehrine 5 km uzaklıkta, deniz seviyesinden 970 m. yükseklikte bulunmaktadır. Bu sanatoryumda yılın her zamanı hizmet almak mümkündür. Ancak yaz aylarında kapasiteleri 450 ziyaretçiye kadar çıkarken kış aylarında bu kapasite 150 kişiye düşmektedir. Celal-Abad sanatoryumunda çalışan doktorlar, sindirim sistemi hastalıkları, jinekolojik hastalıklar, cilt hastalıkları ve sinir sistemi konularında uzmanlaşmıştır. Aynı zamanda tedavilerde yapay ilaçlardan daha çok doğal ürünlerden ve bitkilerden üretilmiş ilaçlar kullanılmaktadır. Yine sanatoryumda mineral banyoları, genel ve yerel tipte çamur uygulamaları, parafin tedavisi ve mekanik masaj gibi uygulamalar mevcuttur (Komron.info, 2023).

Keremet Sanatoryumu

Celal-Abad bölgesinin Koçkor-Ata şehrinde bulunan Keremet sanatoryumu bölgenin önemli bir sağlık merkezidir (Çikolar, 2022). Aynı zamanda bu sanatoryum kendisini Resort olarak tanımlamaktadır. Tesiste ekonomik ve lüks odaların yanı sıra bir konferans salonu, bir açık yüzme havuz, tenis kortu, spor salonu, fin saunası, masa tenisi ve bilardo salonu bulunmaktadır. Nörolog, terapist, diş hekimi ve jinekolog gibi uzman doktorların bulunduğu sanatoryumda 4 farklı minarel suyu ile önleyici tedaviler, çamur banyoları, parafin tedavisi, speleoterapi (bir mağara içinde nefes almayı içeren alternatif bir tıp solunum tedavisidir), her türlü fizyoterapi, elektroterapi, ışık terapisi ve çamur tedavisi hizmeti sunulmaktadır (Keremetresort. 2024).

Issık Göl Bölgesi

Issık Göl bölgesi coğrafi özellikleri bakımından dünyada sayılı yerlerden biridir. Bölge çoğunlukla dağlarla kaplıdır ve dağ ile deniz ikliminin inanılmaz bir kombinasyonu vardır. Issık Göl bölgesinin ismini aldığı Issık Göl 1700 m yükseklikte bulunan dünyadaki en büyük 30 gölden biri ve yüksek irtifa gölleri arasında 2. sırada yer alan bir göldür. Yine Issık Göl derinlik (en derin noktası 668 m) bakımından da dünyada 6. sıradadır. Gölün suyunun çeşitli hastalıkları tedavi ettiği düşünülmektedir. Ayrıca bölgede ünlü Khan Tengri (7010 m) ve Pobeda (7439 m) zirveleri dağ turizmi için önemli noktalardan bazılarıdır. Issık göl bölgesinde çeşitli kurort alanları ve sanatoryumlar mevcuttur. Kış aylarında ise Karakol şehrinde kayak yapmak mümkündür (Too.kg, 2024).

Görsel 2-3. Issık Göl'den Görüntüler (issykcul.biz, 2024)

Tamga Askeri Sanatoryumu

1939 yılında inşaatına başlanan ve 1942 yılında Askeri bir sanatoryum olarak hizmete açılan Tamga sanatoryumu, özellikle aileleriyle birlikte memurlara, daha sonrasında astronot ve sporculara hizmet vermiştir. Ünlü Rus astronotu Yuri Gagarin'in de uzay seyahatlerinden sonra tatil yaptığı sanatoryumda birçok sanatsal ürün (heykeller, anıtlar vb.) sergilenmektedir (Andrianova, 2020).

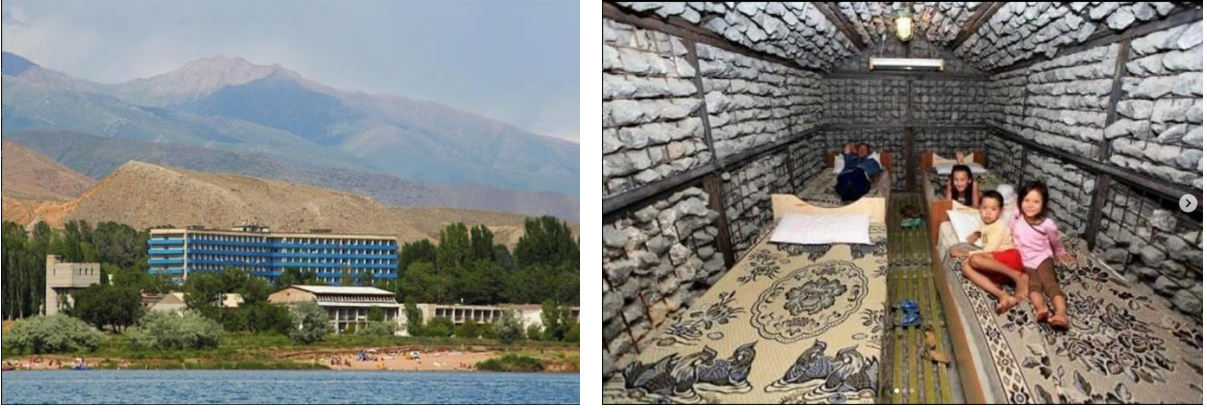

Görsel 4-5. Sanatoryumun Girişi ve Sınır Koruma Muhafız Heykeli (Andrianova, 2020)

Sanatoryumda genel ve koroner dolaşım bozuklukları, kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları, çevresel sinir sistemi kronik hastalıkları, pulmoner (kanı kalpten akciğerlere taşıyan dolaşım sistemi) ve kalp yetmezliği ile birlikte tüberküloz kökenli kronik solunum yolu hastalıkları tedavi edilmektedir (Issyk-kul, 2024a)

Mavi Issık Göl Sanatoryumu

Issık Göl'ün kuzey kıyısında yer alan sanatoryum 1965 yılından beri faaliyet göstermekte ve 1080 kişilik yatak kapasitesine sahiptir. Dört mevsim faaliyette olan sanatoryumda hidroterapi kliniği, çamur tedavisi alanı, inci ve oksijen banyoları ve inhalasyon merkezi bulunmaktadır. Sanatoryum modern tıbbi ekipmanlarla donatılmıştır (Algritravel, 2024). Sanatoryumda tüberküloz olmayan nitelikteki solunum yolu hastalıkları, dolaşım sistemi hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları, kas-iskelet sistemi hastalıkları, cilt hastalıkları, ürolojik ve jinekolojik hastalıklar tedavi edilmektedir. Ancak sanatoryumda sadece deniz, kum, güneş turizmi için konaklama yapmak mümkündür (Issyk-kul, 2024b).

Görsel 6-7. Sanatoryumun Issık Göl'den Görüntüsü ve Tuz Odası (Sanatory Goluboy Issık-Kul, 2020)

Aurora Sanatoryumu

Aurora sanatoryumu 1979 yılında faaliyetlerine lüks bir sanatoryum olarak başlamıştır. Tesiste özellikle çeşitli nitelikteki dermatit (cilt hastalıkları), jinekolojik, mide, kas-iskelet ve endokrin (hormonlar ve etkileri ile ilgili hastalıklar) sistemi gibi hastalıkların tedavilerine odaklanılmıştır. Ayrıca tesiste bulunan 20 ila 150 kişiyi ağırlayacak şekilde tasarlanmış dört konferans salonu ulusal ve uluslararası her türlü seminer, eğitim, iş görüşmesi, toplantı ve benzeri etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (Turopoperator Alean, 2024).

Sanatoryumda sunulan diğer hizmetlerden bazıları ise, hidroterapi, çamur tedavisi, lavmanların (bağırsak) temizlenmesi, çeşitli inhalasyonlar, paradontoloji (diş tedavisi), mekanik masaj, fizyoterapi ve laboratuvar şeklindedir (Algri Travel, 2024).

Jirgalan Sanatoryumu

Klimaterapi ve balneoterapi sanatoryumu olan Jirgalan, Issık Göl bölgesinin Karakol şehrine bağlı olan Jirgalan köyünde yer almaktadır. Deniz seviyesinden 1624 m. yükseklikte dağlık bir alanda yer alması, düşük atmosferik basınç, temiz hava ve bol güneş ışığına sahip olması gibi özellikler iklim tedavisi için uygun koşullara sahip olduğunu göstermektedir. Sanatoryumda 40-43 °C derece termal su ve yüksek verimli terapötik çamur bulunmaktadır. Burada kas-iskelet sistemi hastalıkları, çok etkili infertilite (kısırlık, gebeliğin oluşmaması veya oluşan gebeliğin devam etmemesi durumu) tedavisini içeren jinekolojik hastalıklar, bağırsak ve mide sistemi hastalıkları (kronik hepatit, kolit, ülser, herhangi bir asitli gastrit vb.) ve sinir sistemi hastalıkları tedavi edilebilmektedir. Aynı zamanda rehabilitasyon hizmeti de sunmaktadır (GoKırgyzstan, 2022).

Bunların dışında; Ak-suu rehabilitasyon merkezi, Altın-Balalık medikal rehabilitasyon kompleksi, Kazakistan sanatoryumu, Jeti Oguz Sanatoryumu Issık Göl'de bulunan diğer sanatoryum ve kurortlardandır. Ayrıca Issık Gölde; Keremet-Suu, Kaynar, Dzerjinetz çocuk sağlığı kampı, Nur, Bar-Bulak, Thermal Spa Center isimli termal havuzlar ve Enilçek köyü Sarı Caz doğal termal havuzu da mevcuttur.

Narın Bölgesi

Kırgızistan'ın Başkenti Bişkek'e 315 km uzaklıkta Çin sınırında yer alan Narın Bölgesi bozulmamış doğasıyla eko turizmde öne çıkmaktadır. Bölgede bulunan nehirlerde rafting ve kano gibi spor türleri yapılabilir. Yaz aylarında dağ bisikleti, dağcılık ve kaya tırmanışları gibi rekreasyonel faaliyetler için uygun bir ortama sahiptir. Kışın ise pist dışı kayak rotalarında serbest stil kayak ve snowboard yapılabilir. Kırgızistan'daki ikinci büyük kapalı havza dağ gölü olan Son Göl (Соңкөл) yine bu bölgede önemli bir turistik destinasyondur. Bununla birlikte şifalı özellikleri nedeniyle talep gören Tash Suu kaplıcaları sağlık turizmi kapsamında öne çıkmaktadır. Buradaki kaynak suları kas-iskelet sistemi hastalıkları için tedavi edici özelliğe sahiptir (Tripllook, 2024).

Çon-Tuz Sanatoryumu

Çon- Tuz Sanatoryumu Narın bölgesinin Koçkor şehrinin güney batısında bulunan Koçkor köyünün yakınında bulunmaktadır. Sanatoryum 1980 yılında 120 kişi kapasiteyle inşa edilmiştir. Çon-Tuz sanatoryumunu diğer sanatoryumlardan ayıran en önemli özellik Çon-Tuz isimli eski bir maden ocağında

500 metre uzunluğunda ve 3 metre yükseklikteki tünellerde kurulmuş olmasıdır. Konaklama yapılacak odalar bu alanda yer alır. Sanatoryumda sıcaklık yılın her zamanı ortalama 10 derecedir. Buradaki tedavi, konaklayan herkesin nevrastenik bozukluklardan (sinir sistemi fonksiyonunda aşırı çalışma sonucu baş gösteren zayıflık ya da bitkinlik durumu) kurtulmasının yanı sıra uyku sorunlarıyla mücadelede çok iyi sonuçlar elde etmesini sağlamaktadır. Anksiyete veya sürekli sinirlilik sorunlarından kurtulmak isteyenler için de olumlu bir etkiye sahiptir. Tesiste, rehabilitasyonun yanı sıra, astım, ödem veya ürtiker (kurdeşen) gibi alerjik belirtilerden muzdarip kişiler için de tedavi hizmetleri mevcuttur (Komron, 2018).

Görsel 8-9. *Çon- Tuz Sanatoryumunda bir Sosyal Alan ve Konaklama Yapılan Odalardan Biri* (Livejournal, 2014)

Oş Bölgesi

İpek yolunun geçtiği Oş bölgesinin, Orta Asya'nın tarih, kültür ve doğal güzellikler açısından önemli bölgelerinden biri olduğu söylenebilir. Oş bölgesinde UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Süleyman Dağı da bulunmaktadır. Dağ, arkeolojik eserlerin sergilendiği ve bölgenin geçmişinin hikayesini anlatan ünlü Mağara Müzesi de dahil olmak üzere çok sayıda mağaraya ev sahipliği yapmaktadır. Süleyman Dağı aynı zamanda Müslümanlar için önemli bir yerdir. Dağa çıkan Müslümanların yarı hacı olduğuna inanılmaktadır (Eriş, 2012). Oş şehrinin 60 km güneydoğusunda bulunan Kara-Shoro Ulusal Parkı'nda kırmızı tedavisi ve mineral sularıyla tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Bunun yanında Oş bölgesinde Lenin Zirvesi (7134 m.), Kulunatinsky Rezervi, Çil- Ustun (Чилъ-Устун) mağaraları, Üzgen şehri, Tulpar Gölü, Alay Vadisi ve Oş Şehri görülmesi gereken diğer yerlerdir (Dudin, 2023).

K. Mamakeeva isimli Sanatoryum

Adını kurucusu Mamakeeva'dan alan sanatoryum-dispanser, Kırgızistan'ın güney bölgesindeki en popüler sanatoryumlardan biridir. Sunduğu konfor, modern iç mekan, kaliteli yemekler, gelişmiş altyapı ve güvenlik sistemiyle bölgede önce çıkmaktadır. Sanatoryumda, kalp rahatsızlıkları, bazı kanser hastalıkları, eklem sinir rahatsızlıkları gibi hastalıklara yönelik tedaviler ve çeşitli çamur kürleri sunulmaktadır (Sanatoryi profilaktoriy Mamakeeva, 2024).

Oş bölgesinde yazılı kaynağı olan ve ulaşılabilen tek sanatoryum K. Mamakeeva isimli sanatoryumdur. Bunun dışında benzer hizmetleri sunan Salamat Tıp Merkezi ve bir SPA oteli olan Jannat Otel Oş bulunmaktadır.

Talas Bölgesi

Talas bölgesi Kırgızistan'ın yüzölçümü bakımından en küçük bölgesi olup kuzeybatı kesiminde yer almaktadır. UNESCO somut olmayan Dünya Mirası ve Guinness rekorlar kitabına giren Manas Destanının kahramanı Manas'ın anıt mezarı "Manas Ordo" burada bulunmaktadır. Yine ünlü Halk Yazarı Cengiz Aytmatov'un çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği Şeker köyü ve Aytmatov'un anısına kurulmuş bir müze bölgedeki önemli yerlerdendir. Bununla birlikte 4482 m yükseklikteki Manas Zirvesi, Beş Taş Ulusal Parkı, Urmalar Boğazı, Kirov Rezarvuarı bölgede görülecek önemli turistik yerlerden bazılarıdır (Orozalieva, 2023).

Talas bölgesinde bulunan sanatoryuma yönelik herhangi bir yazılı ve çevrimiçi belgeye ulaşamamıştır.

Çüy Bölgesi

Başkent Bişkek'in de içinde bulunduğu Çüy bölgesi, büyük turizm potansiyeline sahip ülkenin ekonomik olarak en gelişmiş bölgesidir. 11. yüzyılda Karahanlılar tarafından yapılan önce Cami minaresi sonrasında gözetleme kulesi olarak kullanılan Burana Kulesi ve etrafında bulunan açık hava müzesi ziyaret edilmesi gereken yerlerden biridir. Kırgızistan'ın en büyük nehirlerinden bazıları (Ala-Archa, Issık-Ata, Alamedin ve Ak-Suu) ve turizm açısından önemli vadiler (Çüy, Suusamır, Chon-Kemin ve Kichi-Kemin) yine bu bölgede yer alır. Çüy bölgesinde görülmesi gereken önemli turistik yerlerden bazıları ise Bişkek şehri, Alarça Milli parkı, Issık Ata vadisi, Kel-Tor dağ gölü, Konorchok kanyonları, Ata Beyit anıt kompleksi, Çunkurçak, Kegeti ve Suusamır vadileri şeklindedir. Bölgedeki vadilerde kırmız tedavileri ve termal tesisler mevcuttur (Abdraeva, 2019).

Issık Ata Sanatoryumu

Adını Issık Ata vadisinden alan sanatoryum 1985 yılında faaliyete geçmiştir. Sanatoryumun kurulduğu yer tarihi olarak da önemlidir. 12. ve 14. yüzyıllarda vadi Budizm için önemli bir yer olmuştur. Sanatoryumun içinde bir kaya üzerine çizilmiş antik Buda resmi bulunmaktadır. Sovyet döneminde ise Issık Ata Kırgızistan'ın en ünlü kurort alanlarından biri haline gelmiştir. Yer altından çıkan termal hidrojen sülfür suyu, kas-iskelet sistemi, gastrointestinal sistem ve diğer birçok hastalık için iyileştirici bir etkiye sahiptir. Vadide birçok termal havuz bulunmaktadır (Akipress, 2024).

Issık Ata sanatoryumunda balneoterapi, çamur tedavisi, fizik tedavi masajı gibi prosedürler uygulanmaktadır. Bununla birlikte kadın genital organ hastalıkları, primer ve sekonder infertilite (cinsel ilişkiye korumasız olarak girip 12 ay boyunca gebe kalamama sorunu), rahim hastalıkları, menopoz, erkek infertilitesi (kısırlık), iktidarsızlık, hemoroid, eklem hastalıkları (kireçlenme vb.), kas-iskelet sistemi ve bağ dokusu hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları, deri hastalıkları (kronik egzama, el ve ayak dishidrozu, kuru egzama, kuru dermatit, sedef hastalığı vb.) tedavi edilmektedir (Kudryaşov, 2007).

Görsel 10-11. *Kaya Üzerine İşlenmiş Antik Buda Resmi ve Sanatoryumun Girişinden Bir Görüntü* (Guide services Kyrgyzstan Uslugi gıda Kyrgyzstan, 2016)

Baytur Kırmız Tedavi Merkezi

Baytur Kırmız Tedavi Merkezi 2011 yılında Kırgızistan'ın ekolojik açıdan en temiz alanlarından biri olan Suusamır vadisinde faaliyete geçmiştir. Suusamır, Bişkek'e 160 km uzaklıkta, 2200 metre yükseklikte bulunan yüksek bir dağ platosudur. Vadideki kırmız ve kısrak sütü, eski çağlardan beri şifalı özellikleriyle ünlüdür. Kırmız tedavisi, insan vücudu üzerindeki etkisi nedeniyle giderek daha popüler hale gelen benzersiz bir şifa yöntemidir. Tesiste konforlu lüks sütler veya standart odalarda konaklama yapılabilir. Günde 3 öğün yemek ve 5 sefer taze kısrak sütü veya kırmız fiyatlara dahildir. Aynı zamanda ziyaretçilerine masaj, kozmetoloji gibi sağlık prosedürleri, at gezileri, dağlara gezi ve doğada piknik, balık tutma gezileri, yamaç paraşütü, sauna ve spor alanı gibi hizmetler sunmaktadır (Advantour, 2024).

Tesiste kronik olmayan akciğer hastalıkları, genitoüriner sisteminin (vajina, üretra, mesane veya üreter arasındaki anormal bağlantılar) kronik olmayan hastalıkları, zayıflama süreci aşamasında mide ve duodenum (on iki parmak bağırsağı) ülseri, herhangi bir lokalizasyonun tüberkülozu, kronik taşsız kolesistit (safra kesesi intihabı), dizanteri ve tifo ateşi, ateroskleroz (damar sertliği) ve hipertansiyon, kronik gastrit, merkezi sinir sistemi hastalıkları, kronik olmayan karaciğer hastalıkları, hematopoetik organların hastalıkları (anemi, lökopeni), irritabl bağırsak sendromu (huzursuz bağırsak sendromu) gibi hastalıkların tedavisinde kırmız tedavisi uygulanmaktadır (Baytur, 2024).

Görsel 12-13. Baytur Kırmızı Tedavi Merkezinin Dışarıdan Görünümü ve Bozıy (yurt) Türündeki Odalarından Biri (Kumisoleçebnitsa Baytur Rezort / Baytur Resort, 2024)

Sonuç ve Öneriler

Sağlık turizmi, bir ülkenin sağlık hizmetlerine erişimindeki fırsat eşitsizliklerini azaltmanın yanı sıra, ekonomik büyümeyi teşvik eden ve istihdam yaratan önemli bir turizm türüdür. Birçok ülke, sağlık turizmi potansiyelini artırarak yerel sağlık altyapısını geliştirmekte ve uluslararası pazarda rekabet gücünü artırmaktadır. Sağlık turizmi, ülkenin turizm gelirinin artmasına, yerel hizmet sektörlerinin büyümesine ve yeni iş imkanlarının yaratılmasına katkı sağlayabilir. Aynı zamanda, destinasyonları, ülkenin kültürel mirasını ve doğal güzelliklerini tanıtarak turizmin sürdürülebilirliğini ve çeşitliliğini artırır. Kırgızistan yeni gelişen bir ülke olarak kendi potansiyellerini ortaya koymak ve küresel pazarda yer edinmek için bir takım çalışmaları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Sağlık turizmi kapsamında yapılan bu çalışma Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlardaki sağlık turizmi potansiyelini ve mevcut durumu ortaya koyarak değerlendirilmesine yöneliktir. Bu kapsamda araştırmada bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlar, zengin termal kaynakları ve doğal güzellikleriyle önemli turistik destinasyonlar arasında yer almaktadır. Bu tesisler, sağlık turizmi ve termal tedaviler için ideal bir ortam sunmaktadır. Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlarda sunulan hizmetlerin ve tedavilerin geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmüştür. Konukların rahat etmelerini sağlamak için, restoranlar ve eğlence olanakları gibi standart turistik hizmetlerin yanı sıra, sağlık turizmi odaklı özel hizmetler de sunulmaktadır. Ancak sanatoryumların konaklama olanakları günümüz konaklama standartlarının altında kalmaktadır. Çoğu sanatoryum Sovyetler zamanında kurulmuş ve büyük ölçüde yenilenme işlemi görmemiştir. Bununla birlikte sanatoryumların genellikle dağlık alanlarda konumlandığı görülmüştür. Bu da ulaşım ve alt yapı konularında dezavantaj sağlamaktadır. Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yetersizliği de, uluslararası turist çekme potansiyelini sınırlamaktadır. Ayrıca, bazı tesislerdeki hizmet kalitesi ve personel eğitimi konularında iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Bu zorluklara rağmen, Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortların turizm endüstrisine önemli bir katkı sağladığı açıktır. Doğal güzellikleri ve termal kaynaklarıyla, ülkenin sağlık turizm potansiyeli oldukça yüksektir. Bu nedenle, altyapı iyileştirmeleri, tanıtım çalışmaları ve hizmet kalitesinin artırılması gibi önlemlerle bu potansiyelin daha da geliştirilmesi öngörülmektedir. Bu şekilde, Kırgızistan, sağlık turizmi ve termal tedaviler alanında uluslararası arenada daha rekabetçi hale gelebilir ve turizm sektöründeki payını artırabilir.

Kırgızistan'daki sanatoryum ve kurortlarda çok sayıda hastalık tedavi edilmektedir. Bunlardan öne çıkanlar; ürolojik- jinekolojik hastalıklar, cilt hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, genel ve koroner dolaşım bozuklukları, kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları, kalp yetmezliği ile birlikte tüberküloz kökenli kronik solunum yolu hastalıkları, bağırsak ve mide sistemi hastalıkları, astım, ödem, ürtiker hastalıkları, kalp rahatsızlıkları, bazı kanser hastalıkları, tüberküloz, kronik taşsız kolesistit, dizanteri ve tifo ateşi, ateroskleroz, hipertansiyon, kronik olmayan karaciğer hastalıkları, hematopoetik organların hastalıkları ve irritabl bağırsak sendromu şeklindedir. Bu bağlamda sanatoryum ve kurortların hastanelerdekine benzer hizmetleri tatil ve dinlenme olanaklarıyla sunduğu söylenebilir. Bununla birlikte bazı tedavi yöntemleri de öne çıkmaktadır. Balneoterapi, çeşitli masaj türleri, parafin tedavisi, radyoterapi, vitamin tedavisi, fizyoterapi, fitoterapi, speleoterapi, ışık tedavisi ve kırmızı tedavisi bunlardan bazılarıdır.

Araştırmanın sınırlılığı olarak sanatoryum ve kurortlara yönelik yazılı ve çevrimiçi kaynakların eksikliği ifade edilebilir. İstatistik kurumunun bölgelere yönelik vermiş olduğu sanatoryum ve kurort sayıları ulaşılabilenlere göre çok fazladır. Buradan sanatoryum ve kurortlara yönelik tanıtma ve pazarlamayla ilgili

faaliyetlerin çok az gerçekleştiği söylenebilir. Ayrıca istatistik kurumu sanatoryumların isimlerini ve adreslerini herhangi bir yerde paylaşmamıştır. Dolayısıyla Kırgızistan'daki bu işletmelerin devlet ve özel sektör tarafından tanıtımlarının gerçekleşmesi sürdürülebilirlik ve ekonomik gelişim açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, sanatoryum ve kurortlar, sağlık turizminde insanların sağlık ihtiyaçlarını karşılamak ve sağlıklı bir yaşam tarzını teşvik etmek için Kırgızistan'da kritik bir role sahiptir. Sonraki araştırmalarda, sanatoryum ve kurortların paydaşları üzerinde yürütülecek bir nicel araştırma genellenabilir sonuçlara ulaşmak bakımından faydalı olabilir. Ayrıca bu tesislerin etkinliği, yönetimi ve pazarlaması gibi konuların daha derinlemesine incelenmesinin literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Etik Beyan

“Kırgızistan'daki Sanatoryum ve Kurortlarda Sunulan Hizmetler ve Tedaviler” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma doküman incelemesine dayalı olarak yapıldığından etik kurul kararı zorunluluğu bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar atışması söz konusu değerdir.

Kaynakça

- Abdraeva, S. (2019). uyskaya oblast. Kakie mestnosti pokorili serdtsa turistov navsegda. Erişim adresi: <https://kabar.kg/news/chuiskaya-oblast-kakie-mestnosti-pokorili-serdtsa-turistov-navsegda/>.
- Advantour, (2024). Sanatoriy Kumisoleçebnitsa Baytur. Erişim adresi: <https://www.advantour.com/rus/kyrgyzstan/hotels/bishkek/baytur.htm>.
- Akgöz, E. (2023). Kırgızistan'ın Turizm Potansiyeli, *Yeni Türkiye*, 29(129): 299-315.
- Akipress (2024). Zdravnitsa federatsii profsoyuzov Kırgızstana Sanatoriy «Issık-Ata». Erişim adresi: <https://yellowpages.akipress.org/idprofile:195081/>.
- Akparalievich, A. (2020). Umay-Yene sanatoriyası [Video]. YouTube. Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=Or2_UVfaUko.
- Algri Travel (2024). Sanatoriy Avrora. Erişim adresi: https://algritravel.kz/sanatoriy_avrora.
- Algritravel (2024). Goluboy Issyk Kul. Erişim adresi: https://algritravel.kz/sanatoriy_goluboy_issyk_kul.
- Alımkulova, A. A. (2014). Prioriteti razvitiya regionov: Batkenskaya, Talasskaya oblasti, Obzornaya informatsiya, Bişkek. Erişim adresi: <https://arch.kyrlibnet.kg/uploads/GPTB%20PRIORITET%20RAZVITIYA%20REGIONOV.pdf>.
- Andrianova, V. (2020). Monumental`noe iskusstvo voennogo sanatoriya «Tamga» 1940-80 gg. Erişim adresi: <https://esimde.org/wp-content/uploads/2020/workshop-participants-materials/Monumentalnoe-iskusstvo-voennogo-sanatoriya-Tamg-1940-80gg.Vera-Andrianova.pdf>.
- Aslanov, D. I. (2011). Osnovnoe soderjanie sanatorno-kurortnoy deyatel`nosti v kontekste ekonomičeskoj nauki. Rossiyskoe predprinimatelstvo, (9-2), 115-118.
- Aydın, G. ve Karamehmet, B. (2017). Factors affecting health tourism and international health-care facility choice. *International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing*, 11(1), 16-36. doi: 10.1108/IJPHM-05-2015-0018.
- Baytur (2024). Baytur Rezort, Luaya Kumisoleçebnitsa v Kyrgyzstane!. Erişim adresi: <https://baytur-resort.kg>.
- azov, E. I. (Ed.) (1983). Kurort: ensiklopedičeskiy slovar. Sov. ensiklopediia.
- ikolar, E. (2022). Kırgızistan'da sağlık turizmi: Kochkor-Ata ve Kurort rnekleri. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 11(2), 110-124.
- Dudin, M. (2023). Dostoprimeatel`nosti Oşskoy oblasti. Erişim adresi: <https://ru.sputnik.kg/20230710/dostoprimechatelnosti-oshskoy-oblasti-1076937307.html>.
- Erdem, B. ve Gndoğdu, İ. (2018). An investigation on kumiss treatment in the context of health tourism: a literature review. *Turizam*, 22(3), 107-120. doi: 10.5937/turizam22-18972.
- Eriş, M. (2012). Hazreti Süleyman'ın Dağında. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/hazreti-suleyman-in-daginda-20676026>.
- Global Market Insights, (2022). Medical Tourism Market Size. Erişim adresi: <https://www.gminsights.com/industry-analysis/medical-tourism-market>.
- GoKyrgyzstan (2022). Sanatoriy Dzergalan. Erişim adresi: <https://gokyrgyzstan.info/listing/sanatorij-dzhergalan/>
- Gorn Azii [Tur Operatr] (2024). Batken. Erişim adresi: <https://asiamountains.net/showplace/batken/#:~:text=Интересные%20места%20для%20посещения%20в,%20большее%20нигде%20в%20мире>.
- Guide services Kyrgyzstan Usługi gıda Kyrgyzstan (2016, Nisan). Issyk ata Resort, Кыпорт Issık-Ata, Eriřim adresi: <https://www.facebook.com/100080166309125/photos/>.

- Hosseini, S. M., Maher, A., Safarian, O., Ayoubian, A., Sheibani-Tehrani, D., Amini-Anabad, H. ve Hashemidehaghi, Z. (2015). Development strategy of health tourism in Iran. *International Journal of Travel Medicine and Global Health*, 3(4), 153-158. doi: 10.20286/ijtmgh-0304143.
- Issykkul (2024). Kırgızıya Issık-Kul, fotografii. Erişim adresi: https://www.issykkul.biz/kırgızıya_issyyk-kul6-fotografii.aspx.
- Issyk-kul (2024a). Voennyı sanatoriy Tamga, Erişim adresi: <http://issyk-kul.org/tamga.html>.
- Issyk-kul (2024b). Sanatoriy Goluboy Issık-Kul, Erişim adresi: <http://issyk-kul.org/blue%20ussyk.htm>.
- Issyk-kul.org (2024). Dobro pojalovat` v Voennyı sanatoriy Tamga. Erişim adresi: <http://issyk-kul.org/tamga.html>.
- Kamalova, A. (2020). Meditsinskiy Turizm v Kırgızskoy Respublike: Vozmojnosti i Perspektivi. *Makroekonomika*, (3): 225-229.
- Keremetresort (2024). O nas. Erişim adresi: <http://keremetresort.kg>.
- Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi, (2023). Tourism. Erişim adresi: <http://stat.kg/en/statistics/turizm/>.
- Komron (2018). Sanatoriy «Çon-Tuz» – TSeni, Kontaktı i Foto. Erişim adresi: <https://komron.info/ru/chon-tuz-sanatoriy/>.
- Komron.info (2023). Sanatoriy «Djalal-Abad» – TSeni, Kontaktı i Foto. Erişim adresi: <https://komron.info/ru/sanatoriy-jajalabad-kırg/>.
- Kudryaşov, A. (2007). Legendı Alato. Issık-Ata - goryaçie nedra Kırgızskogo hrebta. Erişim adresi: <http://www.ferghana.ru/article.php?id=5508>.
- Kumisoleçebnitsa Baytur Rezort / Baytur Resort (2024). Fotoğraflar [Facebook sayfası]. Erişim adresi: https://www.facebook.com/baytursuusamy/photos_by.
- Kurmanaliev, B. A. (2015). Ozdorovitel`nıy i leçebnyı turizm v Kırgızstane: perspektivi, problemi i puti reşeniya. *Meditsina Kırgızstana*, (4), 45-47.
- Livejournal (2014). Sol` i ogon` Koçkorskoj kotlovini, Erişim adresi: <https://varandej.livejournal.com/649172.html>.
- Lobanova, E. V., & Gonçarova, O. M. (2016). Sanatorno-kurortnoe leçenie: printsipi otbora i leçeniya osnovnih, naibolee çasto vstreçayuşihya zabolevaniy. uçebnoe posobie, Blagoveşensk.
- Openkg (2014). Mineralnie vodi, leçebnie gryazi i kurortı Kırgızstana. Erişim adresi: <https://open.kg/about-kyrgyzstan/nature/water-resources/mineral-water/29-mineralnye-vody-lechebnye-gryazi-i-kurorty.html>.
- Orozalieva, A. (2023). Dostoprimeçatel`nosti Talasskoj oblasti, Erişim adresi: <https://ru.sputnik.kg/20230621/dostoprimeçatelnosti-talasskoj-oblasti-1076424649.html>.
- Osmanov, A. O. (2012). Geografiya 8, Insanat Bişkek. Erişim adresi: <https://63.edubish.kg/wp-content/uploads/sites/218/2023/02/8-klass-geografiya-osmonov.pdf>.
- Reabilitatsionnyy tsentr Bakıt. Jalal-Abad, (2024, Şubat). Anasayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim adresi: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100079444703790>.
- Sanatoriy Goluboy Issık-Kul [@sun_gik.kg]. (2019, Haziran). Sanatoriy Goluboy Issık-Kul [fotoğraf]. Instagram. Erişim adresi: <https://www.instagram.com/p/BoWZl2bngLJ/>.
- Sanatoriy profilaktoriy Mamakeeva, (2024, Şubat). Anasayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim adresi: <https://www.facebook.com/mamakeevo/>.
- Tokmak, C. ve Asanova, K. (2015). Termal Turizmin Geleneksel Kullanımı: Kırgızistan Örneği, İçinde Oktay, K., Avcı, M., Tanrısever, C., Aydoğdu, A. ve Pamukçu, H. (Edt.) 1. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu (ss. 149-162). Kastamonu, Türkiye.
- Too.kg (2024). Issık-Kul`skaya oblast, Erişim adresi: <https://too.kg/issyk-kul-region/>.
- Too.kg, (2024). Issık-Kulskaya oblast. Erişim adresi: <https://too.kg/issyk-kul-region/>.
- Triplook (2024). Narın, Erişim adresi: <https://triplook.me/ru/countries/resort/2198>.
- Turoperator Alean (2024). «Issık-Kul` Avror» sanatoriy. Erişim adresi: https://www.alean.ru/kırgızıya/issyk_kulskiy_rayon/issyk_kul_kurort/issyk_kul_avror_sanatoriy/.
- Yestravel (2023, Ekim). Jalal-Abad. Erişim adresi: <https://yestravel.ru/countries/asia/jalal-abad/>.

EXTENDED ABSTRACT

Kyrgyzstan is a destination with potential in health tourism due to its thermal resources and alternative medical facilities, and the country has sanatoriums and kurorts (health resorts) offering health tourism services in various regions. This study aims to provide a comprehensive assessment of the services and treatments offered at sanatoriums and kurort in Kyrgyzstan. Sanatoriums are medical vacation centers where prevention, treatment, and rehabilitation of diseases are organized and implemented based on the use of natural medical resources. Kurorts, on the other hand, are defined as areas in holiday destinations where natural healing resources are available and have the necessary conditions for their therapeutic use. In these areas, holidays can be taken. Especially in kurorts, it is necessary to have the required buildings, structures, and infrastructure for the exploitation of natural healing resources. Additionally, the term 'Kurort' originates from German. In German, 'Kur' means cure, and 'Ort' means place. Kurorts are places visited by patients or leisure travelers seeking therapeutic benefits. Therefore, the most significant difference between sanatoriums and kurorts can be stated as the establishment of kurorts in locations where natural healing resources are present. However, some sources indicate that kurorts may not necessarily be an establishment but rather a place, area, or region where therapeutic and natural resources exist. Enterprises established within kurort areas can be classified as kurort

sanatoriums, balneotherapy kurort, peloid therapy kurort, and kumis therapy kurort. The names of these establishments vary based on the types of treatments and operations concentrated within kurort areas. Kyrgyzstan is a country with high potential in health tourism due to its rich recreational opportunities and therapeutic natural resources. To illustrate, approximately one million tourists were treated in sanatoriums and kurorts in the Issyk-Kul region alone until the year 2000. There is significant demand for these facilities from neighboring countries such as Russia, Kazakhstan, and Uzbekistan. Kyrgyzstan is also attractive to tourists from the Siberia and Ural regions during the spring and autumn seasons, outside of the peak tourist season. The sanatoriums and kurorts in the country offer services for the treatment of various diseases including cardiovascular and musculoskeletal disorders, respiratory diseases, bone and muscle systems, urinary tract system, endocrine disorders, gastrointestinal system, liver, and bile ducts. Additionally, Kyrgyzstan is abundant in underground waters. To date, 120 mineral water sources have been discovered. Over 100 thermal and mineral water sources within Kyrgyzstan's borders are actively utilized, with a significant portion being used for therapeutic purposes in sanatoriums, while the remainder is bottled as mineral water. The examination and presentation of the potential of these establishments, which are of great importance for Kyrgyzstan, are crucial for the relevant literature and Kyrgyzstan tourism. Literature review reveals a relatively limited number of studies evaluating the potential of sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan. This study was qualitatively designed and focused on examining health tourism within the sanatoriums and kurort operating in Kyrgyzstan. Data were obtained from secondary sources to gain in-depth knowledge about the characteristics of sanatoriums and kurorts based on their locations, as well as the services and treatments they offer. The findings were interpreted, and conclusions and recommendations were developed. In Kyrgyzstan, it is observed that there are the highest number of travel agencies (3,229), followed by restaurants (664) and tourism enterprises and leisure facilities (310). The number of hotels is 249 and is increasing annually. Additionally, there are 74 Sanatorium and Kurort establishments in Kyrgyzstan. Kyrgyzstan is administratively divided into 7 regions. These are Batken, Jalal-Abad, Issyk-Kul, Naryn, Osh, Talas, and Chuy regions. However, the National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic provides tourism data for 7 regions and two cities, Bishkek and Osh. Bishkek city is located in the Chuy region, while Osh city is in the Osh region. It is observed that sanatoriums and kurorts are concentrated in Bishkek (21), Issyk-Kul (18), and Chuy (13) regions. Additionally, there are 7 in Jalal-Abad region, 5 in Osh city, 5 in Osh region, 2 in Batken region, 2 in Naryn region, and 1 in Talas region, totaling 74 sanatoriums and kurorts. Therefore, examining sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan by regions would be more accurate due to the characteristics of kurorts. Furthermore, a detailed examination has been conducted on prominent sanatoriums and kurorts, and available information has been reviewed. Sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan are positioned among significant tourist destinations due to their rich thermal resources and natural beauties. These facilities provide an ideal environment for health tourism and thermal treatments. It has been observed that a wide range of services and treatments are offered at sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan. In addition to standard tourist services such as restaurants and entertainment facilities to ensure guests' comfort, specialized services focused on health tourism are also provided. However, the accommodation facilities at sanatoriums generally fall below contemporary standards. Most sanatoriums were established during the Soviet era and have undergone limited renovation. Additionally, it is observed that sanatoriums are generally situated in mountainous areas, which poses disadvantages in terms of transportation and infrastructure. Furthermore, inadequacies in promotional and marketing activities limit the potential to attract international tourists. Moreover, improvements are needed in service quality and staff training at some facilities. In sanatoriums and kurorts in Kyrgyzstan, numerous diseases are treated. Prominent among these are urological-gynecological diseases, skin diseases, digestive system diseases, general and coronary circulation disorders, musculoskeletal disorders, chronic respiratory diseases of tuberculosis origin accompanied by heart failure, intestinal and gastric system diseases, asthma, edema, urticaria diseases, heart diseases, some cancer diseases, tuberculosis, chronic calculous cholecystitis, dysentery and typhoid fever, atherosclerosis, hypertension, non-chronic liver diseases, diseases of hematopoietic organs, and irritable bowel syndrome. In this context, it can be said that sanatoriums and kurorts offer services similar to those in hospitals, along with vacation and relaxation opportunities. Additionally, some treatment methods stand out, including balneotherapy, various types of massages, paraffin therapy, radiotherapy, vitamin therapy, physiotherapy, phytotherapy, speleotherapy, light therapy, and kumis therapy. In conclusion, sanatoriums and kurorts play a critical role in Kyrgyzstan in meeting people's healthcare needs and promoting a healthy lifestyle in health tourism. In future research, a quantitative study focusing on stakeholders of sanatoriums and kurorts could be beneficial in achieving generalizable results. Furthermore, it is believed that a deeper investigation into topics such as the effectiveness, management, and marketing of these facilities could contribute to the literature.